

WIKIPEDIA VÀ VÀI GỢI DẪN CHO VIỆC BIÊN SOẠN BÁCH KHOA THƯ TRỰC TUYẾN Ở VIỆT NAM

BÙI THỊ THIÊN THAI *

Tóm tắt: Bách khoa Wiki (Wikipedia) đã đem lại một định nghĩa mới và mở ra một cách thức biên soạn mới cho bách khoa toàn thư. Bài viết này sẽ từ góc độ cách thức biên soạn và giám định chất lượng của Wikipedia trong tương quan so sánh với bách khoa toàn thư truyền thống để thấy được tầm quan trọng của việc biên soạn bách khoa thư trực tuyến ở Việt Nam một cách tổng thể, chuyên ngành bằng con đường kết hợp giữa mô hình chuyên gia với mô hình tương tác mở của Wikipedia.

Từ khóa: Wikipedia, cách thức biên soạn, giám định chất lượng, mô hình chuyên gia, mô hình tương tác mở.

Abstract: Wikipedia has brought a new definition and opened a new compiling way for encyclopedias. This article will approach from the perspective of compiling way and quality assessment of Wikipedia in comparison with traditional encyclopedias to understand the importance of compiling online encyclopedias in Vietnam by combining the expert model with Wikipedia's open interactive model.

Keywords: Wikipedia, compiling methods, quality assessment, expert model, open interaction model.

1. Bách khoa Wiki (Wikipedia) - Bộ Bách khoa toàn thư của công dân thế giới

Từ khi Bách khoa Wiki (Wikipedia) được đón nhận rộng rãi trên thế giới mạng, bách khoa toàn thư đã có một định nghĩa mới và một cách thức biên soạn mới, lật đổ đặc quyền của các chuyên gia - những người trước đây vốn chỉ có họ mới có thể được biên

soạn và sử dụng bách khoa thư. Trước đây, mục đích biên soạn Bách khoa thư là nhằm hướng tới tính hoàn chỉnh, tính hệ thống của tri thức khoa học, đồng thời chú ý đến tính quyền uy về mặt học thuật, bên cạnh đó dùng hình thức là các mục từ sắp xếp theo logic nội tại của một ngành khoa học từ *điểm* đến *diện* nhằm thiết lập một hệ thống tri thức khoa học hoàn chỉnh [14, tr.101-107]. Mọi người kỳ vọng bách khoa thư có thể cung cấp đầy đủ những tri thức mang tính giới thiệu đối với những đề tài mà họ hứng thú, tuy nhiên độ dài và dung lượng của nó lại bị hạn chế bởi khuôn khổ của trang giấy và kinh phí in ấn. Song trong thời đại Internet miễn phí và tự do, Bách khoa Wiki không còn theo đuổi tính hoàn chỉnh, tính hệ thống của tri thức khoa học, cũng không theo đuổi tính quyền uy về mặt học thuật, mà mục đích là xây dựng một bộ Bách khoa thư trung lập, ai ai cũng có thể tham gia biên soạn, người viết bài và người biên soạn chủ động, tự phát sẽ cùng quyết định sẽ đưa vào nội dung gì, dung lượng dài ngắn ra sao,... tất cả đều không bị hạn chế bởi khuôn khổ của trang giấy và kinh phí in ấn nữa.

“Hãy mừng tượng đến một thế giới mà trong đó mỗi người có thể tự do tiếp cận khối kiến thức chung của nhân loại. Đó là cam kết của chúng tôi.”

* TS - Viện Văn học; Email: thienthaitb@gmail.com

—Jimmy Wales, người sáng lập Wikipedia.

Wikipedia là một Bách khoa toàn thư tự do, là kết quả của sự cộng tác của chính những độc giả từ khắp nơi trên thế giới. Trang mạng này có tính chất wiki, có nghĩa là tất cả mọi người đều có thể sửa đổi ở bất cứ trang nào bằng cách bấm vào các liên kết “Sửa đổi”, hoặc “Sửa đổi trang này” [18].

Wiki, nguyên văn có nguồn gốc từ tiếng Hawaii [wee kee wee kee], nghĩa là [nhanh lên, nhanh lên]. Năm 1995, Ward Cunningham đã đặt cái tên Wiki cho hệ thống chia sẻ thông tin mới do ông lập trình, trong đó người sử dụng có thể tạo trang mới hoặc sửa lại trang cũ của nhau. Như vậy, hệ thống sẽ được cập nhật *nhANH* hơn các hệ thống chia sẻ thông tin cũ. Hệ thống này cũng có thể không chế và quản lý một cách hữu hiệu đối với các nội dung được đưa lên, tất cả những ghi chép sửa chữa đều được lưu lại, không những sau đó có thể tra cứu lại, mà còn có thể dò tìm và khôi phục diện mạo đầu tiên của nó. Tóm lại, kỹ thuật Wiki có đặc điểm lớn nhất là cho phép bất cứ ai cũng có thể sáng tạo ra một trang mới và biên tập những trang cũ do chính mình hoặc người khác đã tạo ra, và những tác giả của cùng một trang Wiki tự nhiên sẽ hình thành một nhóm, hệ thống Wiki có thể cung cấp một công cụ giao lưu đơn giản cho nhóm này [11, tr.40-42].

Bách khoa toàn thư Wiki (Wikipedia) được thiết lập vào ngày 15.01.2001- một kế hoạch hợp tác biên soạn Bách khoa toàn thư đầu tiên sử dụng hệ thống Wiki với cách thức biên soạn *hợp tác quy mô lớn* (mass collaboration) trên mạng, mục đích là trở thành bộ Bách khoa thư trực tuyến chuyên chở tri thức nền tảng của toàn nhân loại, cho phép đông đảo đại chúng tham dự. Bách khoa Wiki đã hình thành một phương pháp mới trong việc sáng tạo và truyền bá tri thức, trở thành bộ Bách khoa toàn thư trực tuyến mở, tự do, miễn phí, đa ngôn ngữ do người sử

dụng trên toàn cầu cùng biên soạn, biên tập. Ngày nay, Wikipedia đã trở thành bộ Bách khoa thư lớn nhất, tốc độ phát triển nhanh nhất trên toàn thế giới.

Ý tưởng tạo ra một bộ Bách khoa toàn thư mở - điểm ưu việt của Wikipedia, nói như lời của nhà sáng lập, đã bắt đầu nhen nhóm từ chính những người làm Bách khoa toàn thư truyền thống:

*Năm 1962, Charles Van Doren, người mà sau đó là biên tập viên cao cấp của **Britannica**, nói rằng một Bách khoa toàn thư lý tưởng nên thay đổi căn bản - nó không nên **gò bó**. Nhưng nếu bạn biết một ít về lịch sử của *Britannica* sau năm 1962, thì nó không phải là một sự thay đổi căn bản: vẫn hoàn toàn gò bó, vẫn là một loại Bách khoa toàn thư **nặng nề**. Ngược lại, Wikipedia bắt đầu với một ý tưởng rất khác biệt, dành cho tất cả chúng ta để hình dung ra một thế giới mà trong đó mọi cá nhân trên hành tinh này được quyền truy cập **không giới hạn** đến tất cả nguồn tri thức của nhân loại [19].*

Và như vậy, đối lập với mô hình chuyên gia đóng kín truyền thống, Wikipedia tỏ ra ưu việt hơn hẳn bởi mô hình chủ động liên kết các chủ đề liên quan trên mạng và toàn dân hóa đội ngũ tác giả.

2. Cách thức biên soạn

Đặc điểm của Bách khoa toàn thư quy định cách thức biên soạn của nó. Crawford cho rằng, Bách khoa toàn thư hiện đại cung cấp nguồn tốt nhất cho ba loại hình vấn đề lớn: 1. Vấn đề tham khảo nhanh chóng, ví dụ: Đây là cái gì? Và: Tôi có thể tìm thấy cái gì ở đâu? 2. Vấn đề kiến thức bối cảnh thông thường; 3. Tri thức nhập môn trước khi đi sâu nghiên cứu. [2, tr.433-459]

Ở Trung Quốc, Lâm Thịnh Nhiên cũng cho rằng, đặc điểm của Bách khoa toàn thư truyền thống là: 1. “Toàn”: như tên gọi của nó (toàn thư) - Bách khoa toàn thư nhấn mạnh

giá trị của sự toàn diện, không chỉ ở số lượng mục từ, chủng loại tri thức, mà còn cả ở độ rộng của việc giải thích; 2. Dùng mục từ để phản ánh tri thức; 3. Mục từ là những tri thức tương đối độc lập; 4. Tính khoa học cao, độ tin cậy lớn; 5. Việc giải thích trong nội dung mục từ yêu cầu định nghĩa rõ ràng và diễn giải một cách khách quan; 6. Hình minh họa đi kèm phong phú; 7. Tác giả đồng đảo [13, tr.19-31]. Không giống với sách giáo khoa hay các loại hình trước tác khác, việc biên soạn các mục từ của Bách khoa toàn thư truyền thống phải đáp ứng 8 yêu cầu sau: 1. Phải có yếu tố nội dung đầy đủ; 2. Tri thức phong phú mà tinh túy; 3. Có thể cung cấp tri thức mang tính quy phạm làm căn cứ đồng thời có thái độ khách quan; 4. Thể hiện nội dung tri thức ổn định và mới mẻ; 5. Kết hợp giữa bản địa hóa và quốc tế hóa; 6. Dùng phương thức biểu đạt lấy độc giả làm trung tâm, khiến cho độc giả có thể hiểu được nội dung diễn giải; 7. Tuân thủ cấu trúc văn thể theo mô hình Bách khoa toàn thư; 8. Giữa các mục từ có độ liên kết và hài hòa. Bách khoa toàn thư truyền thống trong khi lựa chọn tiêu đề của mục từ thường nhấn mạnh các tiêu chuẩn như: danh từ phù hợp, tiện tra cứu, ngắn gọn rõ ràng, có tính khái quát và tính đơn nghĩa; không chỉ đảm bảo tính logic mà còn phải phù hợp với thể lệ biên soạn và thuận tiện cho việc sử dụng của độc giả, do đó tính chính xác của nó rất ít bị nghi ngờ [12, tr.51-58]. Công tác biên soạn Bách khoa thư truyền thống thường phải chọn lựa những người biên soạn thích hợp, một người biên soạn xuất sắc phải hội đủ ba điều kiện: 1. Có chuyên môn về mục từ mình viết. 2. Năng lực biểu đạt văn tự tốt. 3. Nhiệt tình với công tác Bách khoa toàn thư. Bởi vì việc biên soạn mục từ Bách khoa toàn thư khó khăn hơn so với các loại hình văn chương khác, để viết được một mục từ thường phải tra cứu rất nhiều tư liệu, để bảo đảm chất lượng, sau khi viết xong còn phải qua khâu thẩm định. Thông thường, nguyên tắc thẩm định nhằm đảm bảo tính chính xác và dễ hiểu bao gồm: 1. Những

diễn giải trong mục từ có sát hợp với tên mục từ hay không; 2. Nội dung có phù hợp với thực tế hay không? 3. Nội dung có bị trùng lặp hay không? 4. Cách dùng từ có lưu loát và chính xác hay không? 5. Các hình ảnh và bảng biểu có thích hợp hay không? Người biên soạn sau khi viết xong một mục từ xong còn phải trả lời các vấn đề mà chủ biên và biên tập nêu ra trong quá trình thẩm định, do đó, những tác giả thiếu nhiệt tình thường sẽ cảm thấy chán ngán, thậm chí từ chối viết tiếp [13, tr.19-31].

Trong khi đó hiện nay, bộ Bách khoa toàn thư được nhiều người sử dụng nhất là Wikipedia lại chưa hề có bất cứ một cuộc thẩm định nào, không hề có một cuộc tuyển chọn người biên soạn nào, cũng không hề mời người thẩm định... Các thành viên của Wikipedia đều dựa trên hứng thú, tri thức và kỹ năng cũng như thời gian và năng lực của bản thân, để quyết định sẽ phụ trách vai trò gì và công việc nào (biên soạn hay thẩm định) trong môi trường hợp tác chung. Đây là điều không thể tưởng tượng được trong mô hình biên soạn Bách khoa thư truyền thống.

Tuy nhiên, theo Anderson, “kỳ tích thực sự của Wikipedia là, những người đóng góp nghiệp dư và nhóm biên soạn trong hệ thống mở này không hề ở vào trạng thái vô chính phủ” [1]. Câu nói này dường như ám chỉ một trong những nguyên nhân vì sao Wikipedia có thể là đáng tin cậy. Wikipedia phát triển nhanh chóng, thu hút đông đảo những người tình nguyện trên mạng gia nhập, nguyên nhân chủ yếu là ở 5 chính sách lớn cơ bản của nó: “bách khoa, trung lập, mở, đa trùng và phi quyền uy”, do đó đã trở thành động lực để cư dân mạng đóng góp tri thức của mình một cách tích cực và miễn phí [10, tr.131-142]. Cùng với tốc độ đổi mới của tri thức, mọi người ngày càng có nhu cầu sử dụng một phương pháp nhanh hơn để tạo lập, tích lũy và chia sẻ tri thức của nhau, do đó lý tưởng mà Wikipedia theo đuổi: trở thành mạng “tri thức

chung của tất cả mọi người” chính là để hướng thụ khoái cảm sáng tạo và truyền bá tri thức.

3. Giám định chất lượng

Lâu nay, mọi người đều cho rằng, những tri thức mà Bách khoa toàn thư hay sách giáo khoa mang lại đều là đáng tin cậy [15, tr.240-244]. Độ tin cậy và tính chính xác cũng chính là căn cứ để mọi người đánh giá Wikipedia. Học hội Thư viện Mỹ đề ra tiêu chuẩn đánh giá chất lượng của Bách khoa toàn thư gồm: mục đích biên soạn, tính quyền uy, phạm vi, nội dung, tổ chức, cách thức. Tiêu chuẩn đánh giá của Anh, ngoài những chỉ tiêu của Học hội Thư viện Mỹ còn tăng thêm nhiều yêu cầu chi tiết: 1. Tính quyền uy. 2. Nội dung và chất lượng của mục từ; 3. Tính khả dụng của thông tin; 4. Phạm vi và diện bao trùm; 5. Phong cách biên soạn; 6. Tính tương quan và chất lượng của hình minh họa; 7. Chất lượng tra cứu; 8. Thư mục tham khảo và tư liệu đầy đủ; 9. Tính mới mẻ; 10. Phương thức thể hiện; 11. Tính sáng tạo [6, tr.117-132]. Đánh giá chất lượng tri thức của Bách khoa toàn thư, Fox, Levitin và Redman cho rằng, phải chú ý đến tính chính xác, tính hoàn chỉnh, tính tức thời và tính dễ hiểu [3, tr.9-19]. Lewandowski và Spree cũng nêu 4 chỉ tiêu không hoàn toàn giống với Học hội Thư viện Mỹ: 1. Phạm vi: diện bao trùm thích đáng của chủ đề; 2. Tính quyền uy: danh tiếng của người biên soạn, nhóm biên soạn và nhà xuất bản; 3. Tính hiệu quả trong một thời gian nhất định: chủ đề được chọn và tần suất đổi mới; 4. Phương pháp tổ chức và tính khả dụng: chất lượng thiết kế của việc tổ chức tri thức và phương pháp tra cứu [6, tr.117-132].

Trong khi đó, Wikipedia cho phép bất cứ ai thông qua mạng để tạo lập mục từ mới và sửa đổi nội dung các mục từ có sẵn, thiếu cơ chế khống chế chất lượng của Bách khoa thư truyền thống. Trên thực tế, “Không có bất cứ ai có thể đảm bảo cho tính chân thực và tính chính xác của bất cứ thông tin nào trên Wikipedia” [5,

tr.273-276]. Nhiệm vụ phán đoán độ tin cậy của tri thức đã từ những chuyên gia được huấn luyện bài bản (ví dụ biên soạn) chuyển giao sang cho người sử dụng thông tin (ví dụ những người sử dụng ngẫu nhiên trên mạng). Nghiên cứu của Lucassen và Schraagen [7, tr.1232-1242] đã chỉ ra, những người sử dụng có khả năng phán đoán độ tin cậy của tri thức phải hội đủ 3 yếu tố: tri thức về lĩnh vực chuyên môn (domain expertise), kỹ xảo tra cứu thông tin (information skills) và kinh nghiệm sử dụng nguồn tư liệu (source experience); 3 yếu tố đó được ứng dụng phán đoán độ tin cậy ở 3 cấp độ: đặc tính ngữ ý, đặc tính bề mặt và đặc tính nguồn (semantic, surface, source). Đặc tính ngữ ý là chỉ tính chính xác, tính hoàn chỉnh, phạm vi và tính trung lập của nội dung; đặc tính bề mặt là chỉ độ dài, tư liệu tham khảo, các bảng biểu và phong cách biên soạn; đặc tính nguồn là chỉ tính quyền uy và nguồn website. Nghiên cứu này cũng phát hiện ra, việc phán đoán độ chính xác của thông tin của các chuyên gia vẫn đảm bảo độ tin cậy hơn, cũng tức là, dân chúng thông thường vẫn thiếu năng lực cơ bản để phán đoán chất lượng tri thức chuyên ngành, do đó, bên cạnh Wikipedia, những bộ Bách khoa thư khác do chuyên gia viết và biên tập vẫn có tính quan trọng và tính tất yếu của nó. Hầu hết các nghiên cứu đều khẳng định sự tồn tại của Wikipedia. Song nghiên cứu của Lewandowski và Spree [6, tr.117-132] chỉ ra rằng, Wikipedia vẫn tồn tại những vấn đề không ưu việt bằng Bách khoa thư truyền thống, ví dụ: 1. Giữa các mục từ của Wikipedia tồn tại những khác biệt về chất lượng quá lớn, tuy đã khai thác công cụ hữu dụng để ủng hộ những bài viết xuất sắc chất lượng cao (những mục từ hoặc chủ đề chọn lọc có gắn sao) hay xóa hoặc sửa đổi những nội dung xấu hoặc có hại, song làm thế nào để đảm bảo chất lượng của đại đa số các bài viết, đó vẫn là một bài toán rất khó giải quyết. 2. Tính lựa chọn và tính toàn diện của các bài viết không cân bằng, do những thành viên của Wikipedia và hứng thú của họ đối với

những lĩnh vực đặc thù đã khiến cho những đề tài hấp dẫn (như điện ảnh, truyền hình, ngôi sao...) thường được chú trọng hơn so với những chủ đề có tính học thuật thông thường, do đó Wikipedia không thể thỏa mãn nhu cầu đối với những tri thức mang tính chuyên ngành và không có độ hấp dẫn cao. Người đồng sáng lập Wikipedia là Larry Sanger trong khi nghĩ cách gia tăng số lượng những “bài viết hay đạt chuẩn” đã thừa nhận rằng “Một số chủ đề, ngoài chuyên gia, không ai có thể viết được”; đồng thời hy vọng trong tương lai có thể khởi động được một bộ “Bách khoa toàn thư do các chuyên gia biên soạn” [20].

Ngoài ra, còn có một số lý do khiến cho mọi người nghi ngờ rằng tri thức của Wikipedia có thể không đủ chính xác. Trước hết, vì bất cứ ai cũng có thể đóng góp, rất nhiều người đóng góp không hề có nhiều tri thức chuyên ngành về chủ đề mà mình viết cho nên vô tình đã thêm vào những tri thức không chính xác hoặc vô tình xóa đi những tri thức chính xác. Do đó, Wikipedia có thể tồn tại nhiều tri thức sai lầm. Vấn đề của Wikipedia không chỉ là cho phép sự đóng góp của những người thiếu tri thức chuyên môn, mà nhiều ý kiến thậm chí cho rằng Wikipedia tồn tại hiện tượng *chống tri thức*, cản trở sự đóng góp của những người có tri thức chuyên ngành, đó cũng chính là lý do khiến cho nhiều chuyên gia không muốn nỗ lực cho Wikipedia [9]. Ngoài những tri thức giả mạo và phi chuyên môn ra, còn có cái gọi là tri thức “vớ vẩn” (bullshit) [4, tr.85-110]. Tất cả những loại tri thức như vừa kể trên đều là những tri thức không đáng tin cậy.

Tuy nhiên vẫn có học giả khẳng định độ tin cậy trong nội dung của Wikipedia. Ví dụ Read từng có ý viết một số những thông tin tưởng đúng mà lại là sai để khảo sát xem, bao lâu sau Wikipedia mới có thể sửa chữa những sai lầm đó. Kết quả nghiên cứu cho thấy những rắc rối phá hoại kiểu như vậy thông thường sẽ được

sửa chữa trong vòng mấy phút [9].

Tuy nhiên, dù cho Wikipedia chỉ bao gồm những tri thức chính xác, chỉ cần nó để sót những tri thức có thể làm lạc hướng người đọc, ở một ý nghĩa nào đó, nó vẫn không phải là nguồn tri thức đáng tin cậy.

4. Vài điều gợi dẫn

Mann [8] từng dùng nghiên cứu thực chứng để chứng minh rằng, nhân loại trong lúc tìm kiếm tri thức thường tuân theo nguyên tắc *tiết kiệm công sức nhất* (Principle of Least Effort), ngay cả đại đa số các nghiên cứu viên (thậm chí các học giả uyên thâm) cũng đều có khuynh hướng lựa chọn nguồn tri thức dễ kiểm, mặc dù xét một cách khách quan nó thuộc về loại tri thức có chất lượng tương đối thấp. Những tri thức dễ dàng có được thông qua con đường Internet đó xấu tốt lẫn lộn, chất lượng không đồng đều cho nên rất có thể sẽ dẫn đến những kết quả tri thức không tốt.

Wikipedia tuy tăng trưởng nhanh chóng, nội dung hầu hết đều ích dụng, song một điểm yếu cốt tử của nó, đó là không bao trùm tổng thể mọi lĩnh vực tri thức, thiếu rất nhiều nội dung quan trọng của khoa học chuyên ngành và thiếu một số chức năng cơ bản quan trọng vốn được coi là lý do tồn tại của bách khoa thư truyền thống. Xây dựng một bộ bách khoa thư trực tuyến theo mô hình chuyên gia kết hợp mô hình tương tác mở của Wikipedia là một hướng đi tất yếu trong thời đại Internet. Công nghệ thông tin không phải là một đối thủ cạnh tranh mà là người đồng hành, hỗ trợ của Bách khoa toàn thư trong thời đại mới. Chúng ta đã xác định “Sẽ tham khảo cách làm của Wikipedia” [16]; “biên soạn *Bách khoa Toàn thư Việt Nam* trên tinh thần mở, linh hoạt”: “Thay vì cách làm truyền thống là từ làm xong bản giấy mới cập nhật lên bản điện tử thì nay chúng ta làm ngược lại là đăng tải các mục từ được biên soạn lên Cổng Bách khoa Toàn thư Việt Nam để ghi nhận, tiếp thu ý kiến đóng góp, thẩm định từ

các nhà khoa học, nhà quản lý và tất cả những người quan tâm đến việc biên soạn *Bách khoa Toàn thư Việt Nam* ở trong và ngoài nước. Sau khi hoàn chỉnh thì chúng ta in lại thành bản giấy theo định kỳ 5-10 năm một lần, còn bản điện tử liên tục cập nhật” [17]. Với cách làm này, chúng ta hoàn toàn có thể biến Cổng Bách khoa toàn thư Việt Nam thành một diễn đàn kiểu Wikipedia với những công cụ *Thảo luận, Lịch sử, Chuyên đề...* cho phép độc giả có thể viết mới hoặc biên soạn các mục từ đã được các chuyên gia soạn thảo, từ đó hình thành một bộ Bách khoa thư trực tuyến (Bản đại chúng) làm tham khảo, bổ sung hữu ích cho Bách khoa toàn thư chính thức (bản giấy, bản chuyên gia). Như vậy, Bách khoa toàn thư bản điện tử sẽ không chỉ đa dạng về phương thức tiếp cận, tra cứu, mà còn sáng tạo về cơ chế biên soạn, gia tăng độ tương tác với độc giả trong các khâu: biên soạn, thẩm định, bình chọn các mục từ, bổ sung mục từ mới; góp phần nâng cao chất lượng công trình chung, đồng thời cũng đẩy nhanh quá trình xã hội hóa và tầm ảnh hưởng của *Bách khoa toàn thư Việt Nam*.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Anderson, C., *The long tail*, Hyperion, NewYork, 2006.
- [2] Crawford, H., “Encyclopedias”, in R. Bopp & L. C. Smith (Eds.), *Reference and information services: An introduction*, 3rd edition, pp. 433-459, Libraries Unlimited, Englewood, 2001.
- [3] Fox, C., Levitin, A., & Redman, T., “The notion of data and its quality dimensions”, *Information Processing and Management*, Vol.30, 1994.
- [4] Goldman, A. I., “Experts: Which ones should you trust?”, *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. 63, 2001.
- [5] Gorman, G. E., “A tale of information ethics and encyclopedias; or, is Wikipedia just another internet scam?”, *Online Information Review*, Vol. 31, 2007.
- [6] Lewandowski, D., & Spree, U., “Ranking of wikipedia articles in search engines revisited: Fair ranking for reasonable quality?”, *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, Vol. 62, No. 1, 2011.
- [7] Lucassen, T., & Schraagen, J. M., “Factual accuracy and trust in information: The role of expertise”, *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, Vol. 62, No. 7, 2011.
- [8] Mann, T., *Library research models*, Oxford University Press, New York, 1993.
- [9] Read, B., *Wikipedia fights bogus credentials*, Chronicle of Higher Education, 2007.
- [10] Yang, H. L., & Lai, C. Y., “Understanding knowledge-sharing behaviour in Wikipedia”, *Behaviour & Information Technology*, Vol. 30, No. 1, 2011.
- [11] 何筠红. 在线共享的自由百科全书——维基百科[J];新世纪图书馆;2006年04期.
- [12] 胡人瑞. 大型综合性百科全书释文撰写要求种种. 辞书研究, 2004(6).
- [13] 林盛然. 百科全书编纂流程的设计与实施[J]. 辞书研究, 1993(06).
- [14] 刘士忠. 图像的文献价值与百科全书知识的完整性——百科全书图像功能初探《辞书研究》2006(1).
- [15] 易晓明;金惠敏. 全球知识的再界定——费瑟斯通和他的新百科全书计划. 江西社会科学. 2006(12).
- [16] *Bách khoa toàn thư của người Việt Nam đang khởi động*; Nguồn: <http://vietnamnet.vn/vn/giao-duc/khoa-hoc/bach-khoa-toan-thu-cua-nguoi-viet-nam-dang-khoi-dong-358512.html>. Tra cứu ngày 27.3.2024.
- [17] *Biên soạn Bách khoa Toàn thư Việt Nam trên tinh thần mở, linh hoạt*; Nguồn: <http://baohinhphu.vn/Khoa-hoc-Cong-nghe/Bien-soan-Bach-khoa-Toan-thu-Viet-Nam-tren-tinh-than-mo-linh-hoat/291271.vgp>. Tra cứu ngày 27.3.2024.
- [18] https://vi.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Gi%E1%BB%9B_i_th%C3%BB%87u. Tra cứu ngày 27.3.2024.
- [19] *Jimmy Wales và sự ra đời của Wikipedia*; Nguồn: https://www.ted.com/talks/jimmy_wales_on_the_birth_of_wikipedia/transcript?language=vi. Tra cứu ngày 27.3.2024.
- [20] CZ: Approval standards; Nguồn: http://en.citizendium.org/wiki/CZ:20Approval_Standards. Tra cứu ngày 27.3.2024.